

RECENSIES - RECENSIONS - BOOK REVIEWS

CHANTAL KESTELOOT

*Walloon Federalism or Belgian Nationalism?
The Walloon Movement at the End of
the First World War (NISE-Essays 6)*

Antwerp, Peristyle, 2021, 56 p.

Peristyle is de uitgeverij van het ADVN. Oorspronkelijk was dit het Archief en Documentatiecentrum voor de geschiedenis van het Vlaams-Nationalisme. Maar het breidde zijn opdracht uit tot de studie van 'alle' nationale bewegingen. Het was dan ook een drijvende kracht achter de oprichting van NISE (*National Movements and Intermediary Structures in Europe*), een uitgebreid internationaal netwerk van tientallen onderzoeksgroepen, -instellingen en archieven die zich toespitsen op de studie van nationale bewegingen in Europa. Onderhavige publicatie is NISE-Essay nr. 6.

Chantal Kesteloot begint haar uiteenzetting met de bevestiging dat de eis om administratieve scheiding wel degelijk in vooroorlogse jaren op de tafel werd gelegd door de Waalse Beweging. Die vond dat de besluitvorming op regeringsniveau al te zeer in de handen lag van katholieke politici uit het noorden van het land. Dit betekende afscheid nemen van het feit dat de Waalse en Vlaamse Beweging in oorsprong en gedurende heel de 19de eeuw de Belgische natie wilden ondersteunen.

Daar kwam verandering in kort voor 1914, toen nationalistische bewegingen op meerdere plaatsen in Europa in opgang waren. De heftigste uiting speelde zich af in de Balkan waar de spanningen leidden tot gewapende conflicten. In België was de toestand heel anders. De Vlaamse beweging eiste de gelijkwaardigheid van het Nederlands en het Frans in België. Dat 'Vlaams' een plaats zou krijgen in Waalse regio's was echter volstrekt onverteerbaar voor de wallinganten. Al even onverteerbaar was voor hen het feit dat de opgang van het Nederlands de macht van Franstaligen boven de eeuwenoude taalgrens zou fnuiken. Veel francofonen vonden dat enkel Frans "*monolingualism*" op Belgisch niveau de garantie was dat de Belgische staat kon blijven

functioneren. Daarbij speelde ook de levensbeschouwelijke tegenstelling tussen klerikalen en antiklerikalen een belangrijke rol. De katholieken hadden sinds 1884 de meerderheid in het parlement en dus de regeringsmacht in handen. Kesteloot vermeldt dat de vooroorlogse "*Assemblée Wallonne*" vooral liberale en socialistische personaliteiten als boegbeelden had en dat is volstrekt geen toeval. Voor de Waalse beweging was de electorale nederlaag van de anti-klerikalen in 1912 een trauma. Want het bevestigde de katholieke – en dus ook de 'Vlaamse' – dominantie over Wallonië.

Dan kwam de Duitse invasie in augustus 1914 en die leidde al na heel korte tijd tot een doelbewuste *Flamenpolitik*, deels aangevuurd door het zogenaamde '*Völkische*' denken. Voor de overgrote meerderheid van de bevolking in België stimuleerde de Duitse agressie echter het Belgische nationalisme. Toen een aantal Vlaamsgezinden ingingen op het Duitse lokken en het 'activisme' ontstond, concludeerden veel francofonen dat dit moest resulteren in de definitieve overwinning van het Frans op Vlaamse bodem. Toch ging – naast die Vlaamse 'activisten' – ook een piepkleine minderheid van vooroorlogse wallinganten in op de kans die de bezetter bood om in Namen een eigen 'Waalse' administratie op touw te zetten na de afkondiging van de bestuurlijke scheiding. Tot de Duitsers op het slagveld aan het kortste eind trokken. Maar dat werd pas echt duidelijk in de loop van september-oktober 1918.

De Waalse beweging probeerde na 11 november 1918 te verbergen dat er wel degelijk wallinganten waren die meewerkten met de Duitse bezetter in het kader van de bestuurlijke scheiding. Kesteloot stelt vast dat de Waalse beweging na de wapenstilstand vooral bijdroeg aan de strijd tegen de Vlaamse beweging door deze per definitie te verbinden met de Duitse vijand en zo in diskrediet te brengen. Doel was de dominerende rol van de Franse taal op Vlaamse bodem te handhaven, zo niet nog machtiger te maken.

Het aantal bladzijden in deze publicatie is beperkt. Maar het blikveld op de impact van het wallingantisme in deze turbulente periode had wel degelijk verruimd kunnen worden wanneer er oog was geweest voor de mogelijkheden die nog in archieven schuilen. Het archief van de activistische Raad van Vlaanderen bevat bijvoorbeeld mappen met knipsels uit de Duitse pers over de Waalse beweging en de reacties aldaar op het Vlaamse activisme. En tevens een map met knipsels uit de Duitse pers over taalgrensproblemen in België en Luxemburg en over de Waalse taal. Want er waren ook mensen die hoopten dat de creatie van een 'Waalse' taal de rol van de Franse cultuurtaal kon fnuiken en op die manier ook daar een Duitse satellietstaat op te richten. En wat met de houding van de wallinganten ten aanzien van Letzeburgisch, Duits en Platdietsch sprekende gemeenten in de oostelijke grensgebieden van het toenmalige Wallonië?

De grote verdienste van deze publicatie is dat ze voor buitenlandse onderzoekers de deur opent naar de rol van de Waalse beweging en haar streven naar de francofone suprematie in België. Wat dan weer in overweldigende mate bijdroeg tot de versterking van anti-Belgische gevoelens in het noorden van het land. Met deze publicatie opent Kesteloot voor de internationale gemeenschap van onderzoekers de deur naar een belangrijk facet van de taalproblematiek in België.

Luc Vandeweyer

LUC VANDEWEYER, KARL SCHEERLINCK E.A
100 jaar IJzerbedevaarten in affiches, 1920-2020
 Antwerpen, Peristyle, 2021, 192 p.

L'objet-livre attire d'emblée le regard par sa très belle couverture : un dessin stylisé de la Tour de l'Yser parsemée d'affiches. La Tour de Dixmude s'impose par sa couleur beige lumineuse sur un fond bleu ciel volontairement neutre. Bien que stylisé, le monument est, en Flandre, immédiatement identifiable. Ce dessin introduit avec pertinence le propos de cet ouvrage : l'iconographie produite par le Pèlerinage de l'Yser depuis plus de 100 ans a durablement marqué la mémoire visuelle collective et a contribué à instituer la Tour

comme image de marque efficace et inaltérable pour cet événement. Les 192 pages de la publication, sous la direction de l'ADV N - Anvers et du Museum Aan de IJzer, s'inscrivent en continuité de cette séduisante esthétique de la couverture. En effet, les auteurs désirent avant tout exposer les « visuels » du Pèlerinage en particulier la riche collection d'affiches, de dessins officiels mais aussi d'esquisses inédites, déposées récemment à l'ADV N par le comité du Pèlerinage.

Ces sources iconographiques n'y sont pas reproduites dans un seul objectif d'illustration mais bien en vue d'un projet plus large de numérisation et de catalogage des documents. La publication présente, tel un inventaire, les 100 ans d'affiches de manière chronologique et donne pour chacune d'entre elles les métadonnées selon un canevas-type : titre, dessinateur, imprimeur, dimensions, note explicative, lieu de conservation. Les lacunes de ce patrimoine visuel (1924, 1928, 1946) ont été comblées par des collections privées.

Deux articles introductifs à ce catalogue proposent une remise en contexte historique. Le premier, sous la plume de l'historien Luc Vandeweyer, revient sur la genèse du Pèlerinage annuel et de son comité au début du XXème siècle, mais aussi sur la construction du monument et, plus largement, sur l'histoire du mouvement flamand dans le contexte politique belge. Il met en évidence le renouvellement chronique des discours sous-tendus par cette manifestation et ce, en lien avec l'évolution des récits portés par les différents partis qui s'en revendiquent. Dans le second essai, l'historien de l'art Karl Scheerlinck aborde l'histoire de l'événement sous l'angle de sa production visuelle depuis, je cite, les premières affiches à la typographie brute sur papierterne des années 1920 aux compositions digitales sur papier 'glossy' des années 1990. Au-delà de l'esthétique propre au Pèlerinage, cet article offre en filigrane 100 ans d'histoire de l'imprimerie et du graphisme, avec, entre autres, la naissance des écoles de Beaux-arts et la professionnalisation des dessinateurs. K. Scheerlinck pose également, et à juste titre, la question du statut de ces